

Ukochani przez bogów
umierają młodo

Orleta

PRZEMYSKIĘ

materiały dydaktyczne

1918

Elżbieta Dybek

Orlęta
PRZEMYSKIE
materiały dydaktyczne 1918

Dr Elżbieta Dybek

Doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, profesor oświaty. Absolwentka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wykładowca w Państwowej Wyższej Szkole Wschodnioeuropejskiej w Przemyślu, wieloletni kierownik Zakładu Dydaktyki Historii, obecnie kierownik Zakładu Historii, nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie w Szkole Podstawowej nr 14 w Przemyślu. Organizatorka i współorganizatorka międzynarodowych konferencji i seminariów oraz konkursów dla młodzieży szkolnej i studentów.

Autorka licznych publikacji z historii regionalnej oraz metodyki nauczania historii. Członek Polskiego Towarzystwa Historycznego, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu, Who is World Society, Stowarzyszenia Wspólnota Samorządowa Ziemi Przemyskiej.

Elżbieta Dybek, „Orlęta Przemyskie 1918 – materiały dydaktyczne”, Przemyśl 2019

Copyright © Elżbieta Dybek & Fundacja „Towarzystwo Projektów Edukacyjnych”

Wydawca: Towarzystwo Projektów Edukacyjnych

Projekt graficzny i łamanie: Przemysław Banasiewicz

Fotografie pochodzą z archiwum autora, Witolda Rawskiego i Zbigniewa Moszumańskiego

Publikacja współfinansowana ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA na lata 2017-2022 oraz ze środków Fundacji ORLEN Dar Serca, Fundacji Banku PKO BP i Fundacji PGNiG.

Publikacja jest częścią projektu edukacyjnego „Orlęta Przemyskie – zapomniani bohaterowie”, opracowanego i realizowanego przez Towarzystwo Projektów Edukacyjnych, który honorowym patronatem objął Marszałek Województwa Podkarpackiego, Władysław Ortyl. Partnerami w realizacji projektu są: Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej oraz Gmina Przemyśl.

ISBN 978-83-66376-07-6

Wydaje się, że 100 lat to wystarczający czas, by opisywane wydarzenia stały się tylko zamierzchłą historią. Szczególnie dla młodych ludzi. A jednak, gdy zaczynamy czytać, rozmawiać, dyskutować o młodzieży harcerskiej, gimnazjalnej, studentach, którzy w listopadzie 1918 roku obronili polski Przemyśl, szybko się orientujemy, że ich postawy, że ich umiłowanie wolności, a przede wszystkim poświęcenie dla Polski, która w owych dniach była wciąż pragnieniem, mogą być bliskie i zrozumiałe także dla dzisiejszej młodzieży.

Oddajemy w Państwa ręce zeszyt dydaktyczny, który wraz z filmem i mini-podręcznikiem historycznym stanowi podstawę lekcji multimedialnej. Korzystając z przygotowanych scenariuszy, tekstów źródłowych można zaprojektować dowolną lekcję, zależną od zamierzeń nauczyciela. Ważne jednak, by nie zgubić sedna planowanych zajęć, ukazania istoty umiłowania Ojczyzny, trzeźwego osądu sytuacji, odwagi działania, a także nie oglądania się na innych, starszych, mądrzejszych, jeżeli sytuacja tego wymaga. Walka o Przemyśl została wygrana dzięki szybkiej reakcji młodszych oficerów i uczniów przemyskich gimnazjów, do których dopiero później dołączyli dorośli i doświadczeni żołnierze.

Mamy nadzieję, że przygotowane materiały dydaktyczne pozwolą na przeprowadzenie fascynujących lekcji, które na długo zapadną w pamięć ich uczestnikom, i będą punktem odniesienia dla kształtującej się tożsamości narodowej młodych ludzi. Czego z całego serca życzymy.

Za zespół Towarzystwa Projektów Edukacyjnych
Paweł Zarzycki

SCENARIUSZ LEKCJI 90-MINUTOWEJ

Czas przeznaczony na realizację zagadnienia:

1 godzina 30 minut, dwie godziny lekcyjne

CELE KSZTAŁCENIA

Cel ogólny lekcji:

Przedstawienie przyczyn, przebiegu i następstw walk polsko-ukraińskich o Przemyśl oraz bohaterstwo Orłąt Przemyskich

Cele operacyjne nauczania i wychowania:

na poziomie wiadomości uczeń:

- wyjaśnia znaczenie terminów: Galicja Wschodnia, Orłęta Przemyskie i Lwowskie, Polska Organizacja Wojskowa, polsko-ukraińska Komisja Rządząca, Polska Rada Narodowa, „odsiecz krakowska”, Grupa „San”, „Gwiazda Przemyśla”, „Przemyskie Termopile”,
- zna przyczyny i przebieg walk polsko-ukraińskich o Przemyśl i Galicję Wschodnią,
- zna następujące postacie i ich działalność: gen. Stanisław Puchalski, ks. Józef Panaś, ppor. Henryk Bęben ps. „Huragan”, mjr Julian Stachiewicz, gen. Zygmunt Zieliński, ppłk Michał Karaszewicz-Tokarzewski,
- zna miejsca ważniejszych bitew: Przemyśl – Zasanie, Śródmieście, Niżankowice, Lwów,
- wymienia wydarzenia związane z datami: 1 listopada 1918 r., 3/4 listopada 1918 r., 6 listopada 1918 r., 11 listopada 1918 r., 12 listopada 1918 r., 13 grudnia 1918 r., 16 grudnia 1918 r., 11 listopada 1938 r., 11 listopada 1994 r.,
- zna bohaterstwo Orłąt Przemyskich

na poziomie umiejętności uczeń:

- potrafi połączyć ważniejsze miejsca walk z ich dowódcami,
- potrafi wskazać miejsca, gdzie walczyły i ginęły Orłęta Przemyskie,
- potrafi przedstawić sposoby wyrażania przez przemyslan wdzięczności i szacunku swoim obrońcom,
- potrafi samodzielnie poznawać problemy historyczne,
- potrafi analizować i interpretować różne materiały źródłowe (dokumenty, wspomnienia, pamiętniki, relacje, wywiady), materiały audiowizualne, ikonograficzne i kartograficzne oraz utwory poetyckie,
- potrafi korzystać z literatury historycznej,
- potrafi pracować z drzewkiem decyzyjnym, krzyżówką, mapką i projektem,

- potrafi rozwijać pamięć, uwagę i wyobraźnię,
- potrafi umiejętnie posługiwać się zdobytą wcześniej wiedzą w nowych sytuacjach poznawczych,

na poziomie postaw uczeń:

- rozwija miłość do ojczyzny,
- rozwija zainteresowania historyczne,
- rozwija zainteresowania historią regionalną,
- wyrabia w sobie szacunek i uznanie dla młodych ludzi walczących o wolność Przemyśla i okolic.

METODY NAUCZANIA:

- podające: wykład połączony z prezentacją multimedialną,
- poszukujące: rozmowa nauczająca (pogadanka), praca pod kierunkiem (praca z filmem, z ilustracjami i kartami pracy, z literaturą historyczną, z poezją, z tekstem źródłowym, z krzyżówką, z mapką),
- aktywizujące: praca z drzewkiem decyzyjnym, burza mózgów, projekt.

FORMY PRACY:

indywidualna, grupowa i zespołowa

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- Fac L., Orłęta Przemyskie 1918, Warszawa 2019.
- Film: Zapomniani bohaterowie, dołączony do pakietu.
- Prezentacja multimedialna, dołączona do pakietu.
- Tekst źródłowy: Fragment pamiętnika ks. Józefa Panasia: Ks. Józef Panaś, Z ciężkich dni Przemyśla, Lwów 1920.
- Wspomnienia Franciszka Buchtalarza (ze zbiorów Działu Historycznego MNZP);
- Relacja ubiegających się o „Gwiazdę Przemyśla” Bolka Mazura i Władka Schneidera (ze zbiorów Działu Historycznego MNZP).
- Jak obroniliśmy Przemyśl, fragmenty wywiadu przeprowadzonego przez Dariusza Hopa z Walerią Kroenitz, który ukazał się 9 listopada 2004 r. na łamach Nowin24;
- Relacja H. Stieberowej (ze zbiorów Działu Historycznego MNZP).
- Wiersze: - Paryna T., Orłęta Przemyskie, Dotknąć nieba, Przemyśl 1996.
- Wojtusiak W., Przemyskie Orłęta, w: Fac L., Orłęta Przemyskie 1918, Warszawa 2019.
- Kroczek M., Orłętom Przemyskim obiecuję..., w: Na straży przeszłości. Wiersze laureatów konkursu poetyckiego zorganizowanego z okazji nadania Gimnazjum Nr 1 w Przemyślu imienia Orłąt Przemyskich, Przemyśl 2007.
- Krzysik I., Elegia, w: Na straży przeszłości. Wiersze laureatów konkursu poetyckiego zorganizowanego z okazji nadania Gimnazjum Nr 1 w Przemyślu imienia Orłąt Przemyskich, Przemyśl 2007.

- Wieczorek M., Boże!, w: Na straży przeszłości. Wiersze laureatów konkursu poetyckiego zorganizowanego z okazji nadania Gimnazjum Nr 1 w Przemyślu imienia Orłąt Przemyskich, Przemyśl 2007.
- Huk A., Przemyskie Orłęta: <http://spiewnik.eu/3508/Przemyskie-Orleta> (dostęp 23.09.2019).
- Schemat drzewka decyzyjnego.
- Krzyżówka.
- Karta pracy.
- Mapka – Przebieg walk w Przemyślu w dniach 4–12 listopada 1918 r.

PRZEBIEG LEKCJI:

I. WPROWADZENIE:

1. Czynności organizacyjne.
2. Nawiązanie do tematu lekcji poprzez przypomnienie przez uczniów dat rozbiorów Polski w XVIII wieku, podanie informacji, w którym rozbiorze był Przemyśl i od kiedy oraz w jaki sposób Polacy walczyli o niepodległość w XIX wieku (powstania narodowe, praca organiczna, praca u podstaw, patriotyczne wychowanie dzieci i młodzieży).

II. OPRACOWANIE NOWEGO TEMATU:

1. Nauczyciel podaje temat i zapoznaje uczniów z celami lekcji.
2. Nauczyciel przedstawia genezę walk polsko-ukraińskich o Przemyśl i Galicję Wschodnią oraz omawia ich przebieg, wykorzystując prezentację multimedialną. Uczniowie pracują z mapką – Przebieg walk w Przemyślu, 4–12 listopada 1918 r.
3. Uczniowie pracują z drzewkiem decyzyjnym i poszukują odpowiedzi na pytanie: Jaką decyzję powinni podjąć młodzi Polacy – mieszkańcy Przemyśla – walczyć o włączenie Przemyśla w granice kształtującego się państwa polskiego, czy pogodzić się z jego utratą?
4. Po analizie drzewka decyzyjnego uczniowie dochodzą do wniosku, że przemysłanie ostatecznie postanowili walczyć o włączenie Przemyśla do Polski. Nauczyciel dzieli uczniów na 5 grup. Rozdaje im teksty źródłowe i karty pracy, każda z grup pracuje z tekstem źródłowym, opisującym bohaterstwo osób walczących o Przemyśl.
5. Przed rozpoczęciem pracy ze źródłami uczniowie wymieniają ich rodzaje, nauczyciel z kolei zwraca uwagę uczniów na źródła, z którymi oni będą pracować: relacje, wspomnienia, wywiad, pamiętnik, dokument.
6. Na podstawie analizy źródeł uczniowie wypełniają karty pracy i omawiają wyniki na forum klasy.
7. Następnie uczniowie pod kierunkiem nauczyciela oglądają film: Zapomniani bohaterowie.
8. Po obejrzeniu filmu nauczyciel wyjaśnia pojęcie „Przemyskie Termopile”, zwraca uwagę uczniów na heroizm Orłąt oraz na wdzięczność i szacunek mieszkańców Przemyśla wobec ich bohaterstwa. Uczniowie za pomocą burzy mózgów wymieniają przykłady wdzięczności mieszkańców miasta (uroczysty pogrzeb – 16 grudnia 1918 r., dwukrotna budowa Pomnika „Orłąt Przemyskich” 1938 i 1994, odznaczenie „Gwiazda Przemyśla”,

nadanie imienia Orłąt Przemyskich Gimnazjum Nr 1 w Przemyślu, dbanie młodzieży o pamięć i groby Orłąt, wiersze napisane przez p. Teresę Parynę i p. Wilhelma Wojtusiaka oraz uczniów Gimnazjum Nr 1, piosenka „Orłęta Przemyskie” Drużyny Harcerskiej Czarnej Trzynastki Przemyskiej, autorstwa p. Andrzeja Huka.

9. Nauczyciel prosi jednego ucznia o przeczytanie wiersza (do wyboru). Następnie uczniowie pod kierunkiem nauczyciela omawiają wiersz.

III. PODSUMOWANIE

Nauczyciel podsumowuje lekcję i zachęca uczniów do refleksji i szukania odpowiedzi na pytanie: Czym dla mnie jest dzisiaj ojczyzna, Polska?

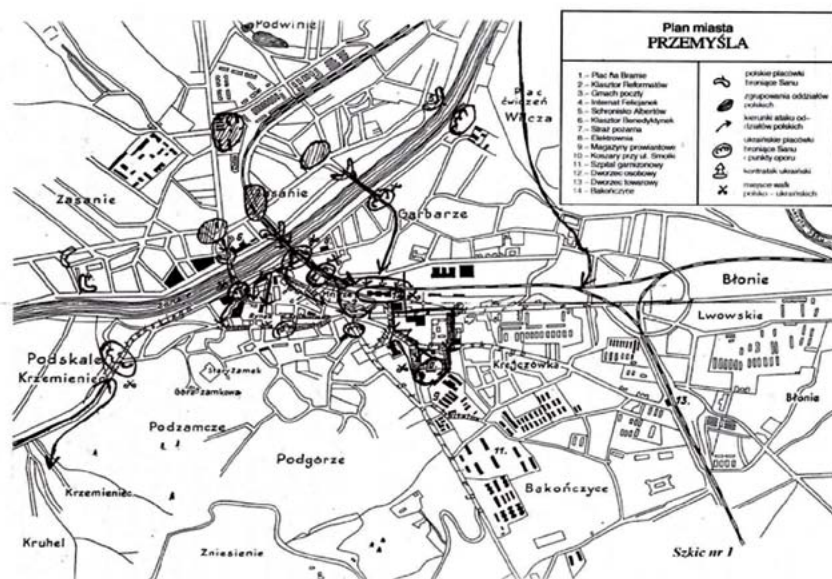
Następnie uczniowie wypełniają krzyżówkę (do wyboru), odczytują i wyjaśniają hasło oraz rozwiązują test.

IV. ZADANIE DOMOWE

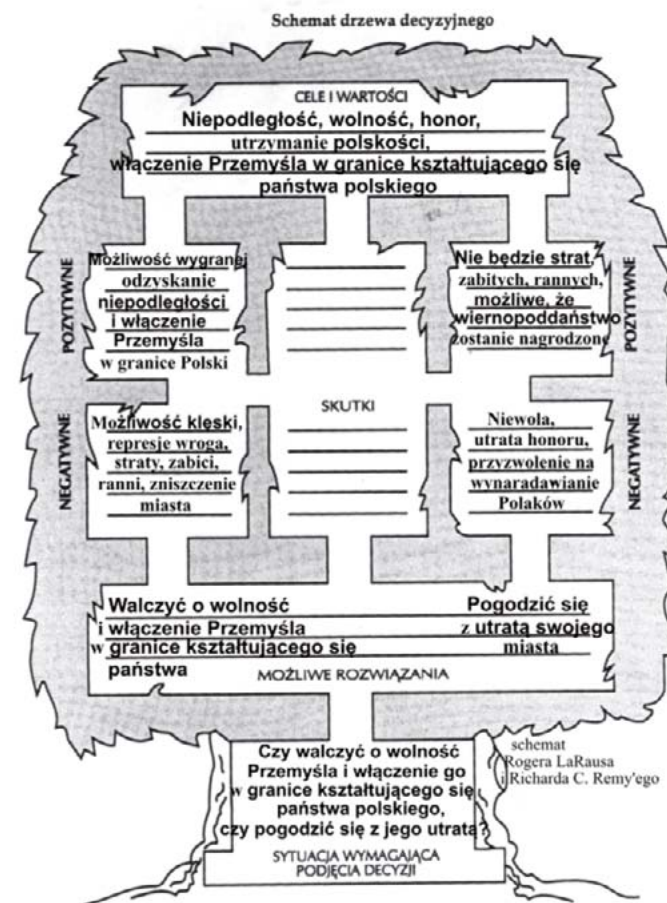
Uczniowie otrzymują jako zadanie domowe przygotowanie projektu.

Nauczyciel prosi uczniów, aby podzielili się na zespoły 4–5-osobowe. Każdy zespół wybiera szefa, który będzie kierował pracą i będzie w stałym kontakcie z nauczycielem. Uczniowie w ciągu miesiąca przygotowują projekt na temat „Heroizm Orłąt Przemyskich”. Projekt może zostać wykonany w postaci plakatu lub prezentacji multimedialnej.

Uczniowie mogą korzystać z zasobów Archiwum Państwowego w Przemyślu, Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, Izby Patrona byłego Gimnazjum Nr 1, im. Orłąt Przemyskich w Przemyślu, znajdującej się obecnie w zbiorach Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, rodzinnych pamiątek, literatury historycznej oraz zbiorów internetowych.

Ze zbiorów Działu Historycznego MNZP

Opracowanie autorki wg schematu Rogera LaRausa i Richarda C. Remy'ego.

Materiały dydaktyczne: Tekst źródłowy nr 1, grupa nr 1

4 listopada

Zamach ukraiński miał miejsce około 4 nad ranem; polska komenda, wszyscy legionieści, oraz władze nasze, są w niewoli; (...) Przemysł cały zdobyty, legionieści wszyscy wyłapani (...) Po tych faktach bez wytchnienia i z uzasadnionym pośpiechem wróciłem do swoich i zaalarmowałem oddział legionowy w koszarach 45 pp. Por. Kazubski miał już również wiadomość o przemyskim zamachu i był zdecydowany bronić koszar i ewentualnego odwrotu. Błyskawicznie przebrałem się w mundur i zdecydowałem obronę mostów, bez zabezpieczenia których wszelka obrona koszar była bezowocną. Zabrałem ze sobą 8 chłopców i 2 karabiny maszynowe i tak uzbrojeni pomknęliśmy osobowym samochodem, celem obsadzenia wylotów mostów, a więc: Domu robotniczego, klasztoru Benedyktynki i Zakładu braci Albertów (...)

W przeciągu 10 minut mosty były doskonale obsadzone, a dzielna, zaimprovizowana obsada dla dodania sobie animuszu, waliła maszynami siarczyście w mętne wody Sanu. Przy zorganizowaniu pierwszej obsady linii Sanu, bardzo wielkie zasługi położyli: por. Dorskowski, komendant drewnianego mostu, a później dowódca odcinka, ppor. Bucyki, który dowodził obsadą żelaznego mostu, tudzież legionieści: Ostroga, Pacuła, Zeiger, Niemczyk, Bystrzycki (...).

Ks. Józef Panaś, *Z ciężkich dni Przemysła*, Lwów 1920.

Materiały dydaktyczne: Tekst źródłowy nr 2, grupa nr 2

W dniu 8 w niedzielę, przed południem też byłam na drugiej stronie (w prawobrzeżnej części miasta zajętej przez oddziały ukraińskie), gdy wybuchła strzelanina i Ukraińcy dostali ogromnego strachu; miałem wrażenie, że w tym dniu Przemysł mógłby być wolny, gdyby przyszło do ataku. W dniu tym stała na warcie legionistka, o ile się nie mylę, Julianna Benstch (faktycznie Irena Benschówna), rodem z Poznańskiego. Trzeba ją było widzieć, jak kropiła z karabinu na Ukraińców – aż dusza rosła! A chłopaki nasi za jej przykładem wskoczyliby w wodę. Działo się to też przy kładce koło domu robotniczego (...).

Za zastonami z żelaza mostowego leżał też często ze mną może 16-letni chłopiec (niestety, nazwiska nie pamiętam) – ten dzwoniąc zębami, może z zimna, a może z powodu gwizdu kul, ciągle powtarzał, że to nie jest żadna wojna tak ciągle leżeć i pukać od czasu do czasu. Wykombinował, że w koszarach 45. pp. są konie – a więc muszą być ułani. I dziecko rzeczywiście widziałem dnia 12 listopada na rynku pustym wówczas, bez czapki, rannego w głowę z przepaską na czole, gdy dumnie siedząc na koniu, prowadził oddziałek z 6 może takich jak on chłopaków z karabinami i szablami. 11 listopada ze swym oddziałkiem konnym przekradł się on gdzieś za Ostrowem na drugą stronę na tyły Ukraińców.

Wspomnienia Franciszka Buchtalarza (ze zbiorów Działu Historycznego MNZP)

Materiały dydaktyczne: Tekst źródłowy nr 3, grupa nr 3

Podpisany Bolesław Mazur ur. dnia 3-go Maja 1908 r. w Przemysłu rel. rzym. kat. zamieszkały dawniej przy ul. nad Potokiem nr 3 uprasza uprzejmie Świątny Komitet o nadanie mu Gwiazdy Przemysła.

Prosbę swą motywuję następująco: W roku 1918 pomiędzy 13 a 15 listopada ze swoim kolegą Schneiderem Władysławem kiedy Ukraińcy strzelali na Polaków ja i Schneider Władysław znaleźliśmy u mnie w komórce karabiny z krótkimi kolbami i przeszło 100. sztuk naboji i wkroczyliśmy na mury internatu Felicjanek i zaczęliśmy strzelać na drugą stronę Sanu do Ukraińców przytem broniliśmy internat od napadu. Ja i Schneider Władysław byliśmy wówczas małymi chłopcami bo mieliśmy zaledwie po 9 lat ale nabraliśmy odwagi dlatego że prawy odcinek muru internatu był już zajęty przez Wojska 5 pp. 3go bat. 9-tej komp. i przytem odważnie strzelaliśmy dotąd aż mi rozerwało lufę z której odłamek z lufy ugodził mego kolegę Schneidra Władysława w policzek. Jako świadków zapodaję p. Gierulę Józefa, który brał udział z 9-tą komp. Na tym samym odcinku gdzie i my strzelających do Ukraińców. Drugi świadek który brał wraz ze mną w walce z Ukraińcami. (zachowano oryginalną pisownię)

Relacja ubiegających się o „Gwiazdę Przemysła” Bolka Mazura i Władka Schneidera. (ze zbiorów Działu Historycznego MNZP)

Materiały dydaktyczne: Tekst źródłowy nr 4, grupa nr 4

Byłam bardzo młoda i niewiele wiedziałam o świecie, ale nawet ja czułam, że sąsiedzi, znajomi, a czasami nawet ludzie powiązani rodzinnie mogą stanąć naprzeciw siebie z karabinami. Panowała nerwowa atmosfera. Pamiętam, że przed dworcem z jadącego pociągu wyskoczył młody porucznik – narzeczony mojej koleżanki. Z wielką odwagą prowadził natarcie na pozycje ukraińskie. Chwilę później padł zabity ukraińską kulą. Bardzo przeżyliśmy tę śmierć (...).

Przemysł odzyskał wolność, ale niebezpieczeństwo nadal było realne. Żołnierze i ochotnicy kontynuowali walkę, posuwając się w kierunku wciąż walczącego Lwowa. Przemyslanie musieli sami zabezpieczyć miasto. Harcerze, uczniowie i zwykli mieszkańcy strzegli dniem i nocą magazynów, mostów na Sanie i innych najważniejszych obiektów w mieście.

Razem z rówieśniczkami pilnowałam Mostu Kolejowego. Dowodził nami uczeń lwowskiej szkoły kadetów Rychliński. Codziennie pobierałyśmy broń na odwachu przy kościele Jezuitów. Obok naszego posterunku przechodził każdego ranka biskup Karol Fischer. Prezentowałyśmy wówczas dumnie broń, a biskup zawsze nas błogosławił.

Jak obroniliśmy Przemysł, fragmenty wywiadu przeprowadzonego przez Dariusza Hopa z Walerią Kroenitz, który ukazał się 9 listopada 2004 r. na łamach Nowin24.

Waleria Kroenitz z domu Słaby uczestniczka walk o Przemysł w 1918 r. 15-letnia wówczas Waleria wstąpiła do Ochotniczej Legii Obywatelskiej. Oprócz niej w walkach o Przemysł udział wzięli trzej jej bracia Franciszek, Wilhelm i Mieczysław.

Materiały dydaktyczne: Tekst źródłowy nr 5, grupa nr 5

Nie zapomnę nigdy tej chwili, gdy spod Nizankowic przywieziono do szpitala ciężko rannych. Byli to przeważnie studenci. Między nimi jeden z Kędzierskich i Ryż. Piersi ich falowały ciężkim oddechem, a w oczach przebijał się błysk zadowolenia. Wtem wśród głuchoj ciszy odzywa się głos Kędzierskiego. Proszę pani odmówić ze mną „Pod twoją Obronę”. Pohamowałam lzy cisnące się do oczu, zaczęłam odmawiać „Pod twoją Obronę” a za mną cichym szeptem powtarzał Kędzierski i jego młodociani towarzysze broni. Po skończonej modlitwie, Kędzierski odezwał się: proszę zawiadomić moją matkę, ucałować jej ręce ode mnie i powiedzieć jej niech nie płacze, bo umieram za Ojczyznę.

(...) Ze wzruszenia prawie oniemiała schodzę z piętra na dół, pytając się o dalszych rannych. Na osobnym oddziale zastaję p. Dekarską obecnie Bilińską, z przebitą ręką. Uśmiechnięta, zapowiada, że pójdzie do dalszej walki. Najwięcej wzruszył mię na dalszych salach 12-letni bohater spod Chyrowa Józio (nazwiska nie pamiętam), ten prosił o codzienne odwiedziny i cukierki.

Relacja Heleny Stieberowej (ze zbiorów Działu Historycznego MNZP).

Helena Stieberowa, działaczka niepodległościowa, pełniła wtedy służbę w szpitalu przy ul. Słowackiego.

Materiały dydaktyczne: karta pracy

Autor	Miejsce walk	Data	Walczący bohaterowie

Materiały dydaktyczne: Wiersz - Teresa Paryna, „Orlęta Przemyskie”

Dojrzewali szybko:
 - do miłości,
 - do śmierci,
 - do Nieba.
 Wiedzieli,
 że Ojczyzna,
 że wróg,
 że tak trzeba!
 Więc poszli bez słowa
 (honor sprawa święta)
 oddać życie swoje -
 Przemyskie Orłęta ...
 Aż osłupiał wróg
 zdumiał się przechodzień
 i... zapłakał Bóg,
 że tacy młodzil!...

Paryna T., *Dotknąć nieba*, Przemysł 1996.

Materiały dydaktyczne: Wiersz - Wilhelm Wojtusiak, „Przemyskie Orłęta”

W listopadową Wyzwolenia Noc
 gdy gród nasz zrzucić miał niewoli pęta
 zdradą go wrogów otoczyła moc
 ale czuwały „Przemyskie Orłęta”.
 Niechaj nas w walce dziś rozsądzi miecz!
 tym hardym hasłem wróg burzę rozpętał,
 gdy się nie wolno było cofnąć wstecz
 za broń chwyciły „Przemyskie Orłęta”.
 Zbudził się Przemysł, pierchnął twogi cień
 i rozpoczęła się walka zacięta!
 zajaśniał wkrótce Wyzwolenia dzień
 odbiły gniazdo „Przemyskie Orłęta”.
 A gdy się krwawił bohaterski Lwów,
 ból lwiąt historia wiecznie zapamięta!
 to były czyny – tu nie było słów...
 z odsieczą poszły „Przemyskie Orłęta”.

Gdy dziś nam drogą ta przelana krew
niechaj nie ginie ich ofiara święta!
My iść musimy na ich każdy zew! ...
Niechaj nas wciąż wiodą „Przemyskie Orleńta”

Wojtusiak W., *Przemyskie Orleńta*, w: Fac L., *Orleńta Przemyskie 1918*, Warszawa 2019.

Materiały dydaktyczne: Wiersz – Mateusz Kroczek „Orleńtom Przemyskim obiecuję...”

W mrocznym czasie, w okowach niewoli
Dorosły bez dzieciństwa, chwil radości.
Harde, drapieżne, bez strachu, że boli,
Gotowe wzlecieć do słońca dla Polski

W swym gnieździe, w Przemysłu zrodzone
Dumą i gniewem natchnione
W marzeniach wolności szybując,
Nie zdążyły pokochać... już odlatują.

Królewskie ptaki jak nasze godło
Silne i wierne swym ideałom
Dały nam przykład, że można,
Ze warto zginąć za wolność kraju.

Dzisiaj mglistą pamięć chcę ożywić,
Przed Ich pomnikiem z szacunkiem się pochylić,
Za Orleńt Przemyskich ofiarę życia
Chcę być coraz lepszym już od dzisiaj!

Kroczek M., *Orleńtom Przemyskim obiecuję...*, w: *Na straży przeszłości. Wiersze laureatów konkursu poetyckiego zorganizowanego z okazji nadania Gimnazjum Nr 1 w Przemysłu imienia Orleńt Przemyskich*, Przemysł 2007.

Materiały dydaktyczne: Wiersz – Iga Krzysik „Elegia”

Niedawno to dla nich pachniał las
Dla Nich świat stał otworem
Lecz kiedy trzeba było pójść
Ruszyli wraz
Kamienistą drogą strachu
Jednak bez cienia lęku
Z ufnością

Porzucili to co piękne
Brnęli w stronę przeznaczenia
Bólu... cierpienia... wyzwolenia

A kiedy przyszedł owej drogi kres
Padali na bruk bezimiennie
Nie prosząc o cześć i pamięć

Lecz tylko ta ofiara dała wyzwolenie
Karkołomny lot przyniósł wybawienie
Na ziemiach smutnych i ubogich

Zajaśniał promień

Śmierć pokorna służebnica
Dla jednych honor
Dla innych koszmar
Domykała powieki tym co nie bali się
Tym co nie brakowało odwagi by powstać

Krzysik I., *Elegia*, w: *Na straży przeszłości. Wiersze laureatów konkursu poetyckiego zorganizowanego z okazji nadania Gimnazjum Nr 1 w Przemysłu imienia Orleńt Przemyskich*, Przemysł 2007.

Materiały dydaktyczne: Wiersz – Mariola Wiczorek „Boże!”

To Ciebie i Ojczyznę,
Miłując chcieli żyć!
To Tobie i Ojczyźnie
Wiernym zawsze być!
To oni dali nam przykład,
Ze Polska to rzecz święta.
To właśnie Przemyskie Orleńta
Walczyły ze wszystkich sił,
Abym w tym wolnym kraju,
Zawsze szczęśliwie mógł żyć!
To oni nie wiedzieli
Co znaczą zabawa, śmiech, gry.
Bo kiedy byli młodzi,
Z ich oczu lały się łzy
To oni wykazali się
Wielkim poświęceniem,
Walczyli ostatnim oddechem tchnieniem,
Abym mógł być wolny jak ptak.

Wieczorek M., *Boże!*, w: *Na straży przeszłości. Wiersze laureatów konkursu poetyckiego zorganizowanego z okazji nadania Gimnazjum Nr 1 w Przemyślu imienia Orląt Przemyskich*, Przemyśl 2007.

Materiały dydaktyczne: Piosenka – Andrzej Huk „Przemyskie Orląta”

Prastary Sanie co tu się wijesz wokół zielonych wzgórz,
Sięgnij pamięcią w tamte lata, te trudne czasy dziejowych burz,
Przypomnij ludziom o młodych druhach, co wolną Polskę pragnęli mieć
Co walcząc dzielnie o polski Przemyśl na polu chwały musieli iść.
Był to listopad ,rok osiemnasty, w Europie koniec wojennych dróg,
Kiedy w Przemyślu na Starym Mieście zdradziecko władzę przejął wróg
W dalszych miał planach podbój Zasania i okolicę zając chciał,
Lecz mu przerwała druhów gromada, każdy z nich w garści karabin miał.
Będziemy wzorem Orląt nad Sanem trzymać straż,
Na każde zawołanie odpowie hufiec nasz
I całym swoim życiem polskości tutaj strzec,
Bo Polska to jest wielka rzecz.

Obrona brodów, odsiecz z Krakowa i wreszcie atak na drugi brzeg.
Most kolejowy, pociąg pancerny, w walce o dworzec porucznik legł.
Dnia następnego w samo południe armaty polskie zaczęły grać.
Szturmem zdobyty prastary Przemyśl zawsze przy Polsce będzie trwać.
Będziemy wzorem Orląt nad Sanem trzymać straż,
Na każde zawołanie odpowie hufiec nasz
I całym swoim życiem polskości tutaj strzec,
Bo Polska to jest wielka rzecz.

Obrońcy grodu ruszyli dalej, gdzie bohaterskie boje wiódł Lwów,
Lecz od południa wśród gęstych lasów, spod Niżankowic wróg ruszył znów
Na odsiecz poszła cała gromada, niejeden dostał śmiertelny strzał.
Walcząc w obronie naszego miasta harcerz z gimnazjum życie swe dał..
Prastary Sanie rozgłoś legendę o bohaterach tamtych lat,
Nie zapominaj ofiary męstwa, które tu złożył młodzieży kwiat.
Nauczaj młodych by zawsze czcili obrońców miasta z tamtych dni
Którzy po walce w twym bystrym nurcie obmyli rany z zakrzepłej krwi.
Będziemy wzorem Orląt nad Sanem trzymać straż,
Na każde zawołanie odpowie hufiec nasz
I całym swoim życiem polskości tutaj strzec,
Bo Polska to jest wielka rzecz.

Huk A., *Przemyskie Orląta*, <http://spiewnik.eu/3508/Przemyskie-Orleta> (dostęp 23.09.2019).

Materiały dydaktyczne: Projekt

Fazy realizacji projektu:

Faza I

Wprowadzenie do tematu, zasugerowanie problemu do rozwiązania

Nauczyciel wprowadza uczniów do tematu. Zapoznaje z literaturą. Tworzy zespoły zadaniowe i podaje problemy do rozwiązania:
„Heroizm Orląt Przemyskich”.

Faza II

Ustalenie zakresu projektu

Nauczyciel ustala zakres prac, podaje terminarz wykonania projektów (w ciągu miesiąca). Uczniowie opracowują plan działania.

Faza III

Realizacja projektów

Nauczyciel udziela konsultacji uczniom, odpowiada na ich pytania, czuwa nad zaplanowanym przebiegiem realizacji projektów.

Faza IV

Prezentacja projektów

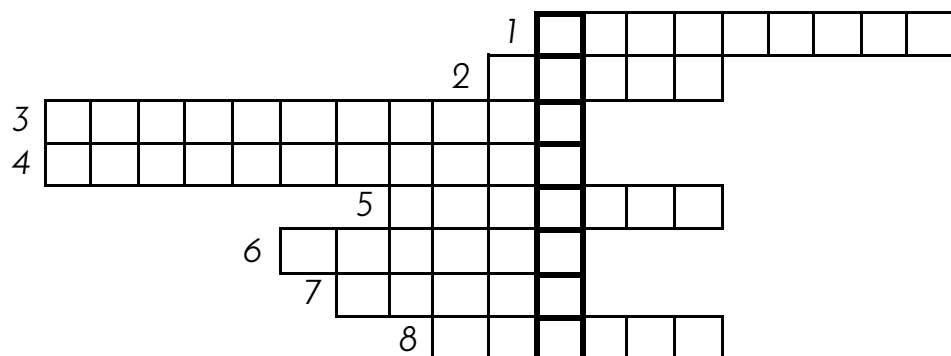
Nauczyciel ustala kolejność prezentacji projektów. Po przedstawieniu projektu prowadzi dyskusję bądź koryguje błędy. Uczniowie odpowiadają na pytania nauczyciela i kolegów.

Faza V

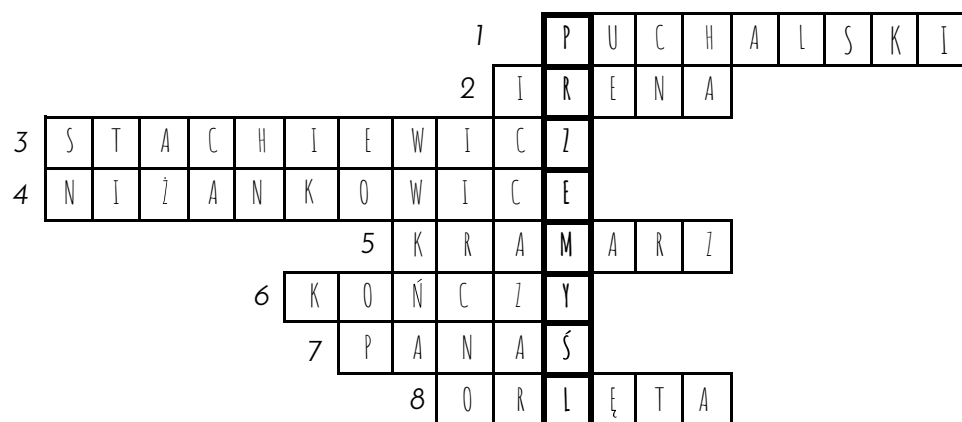
Sprawdzenie wiadomości

Nauczyciel sprawdza wiadomości i umiejętności zdobyte przez uczniów.

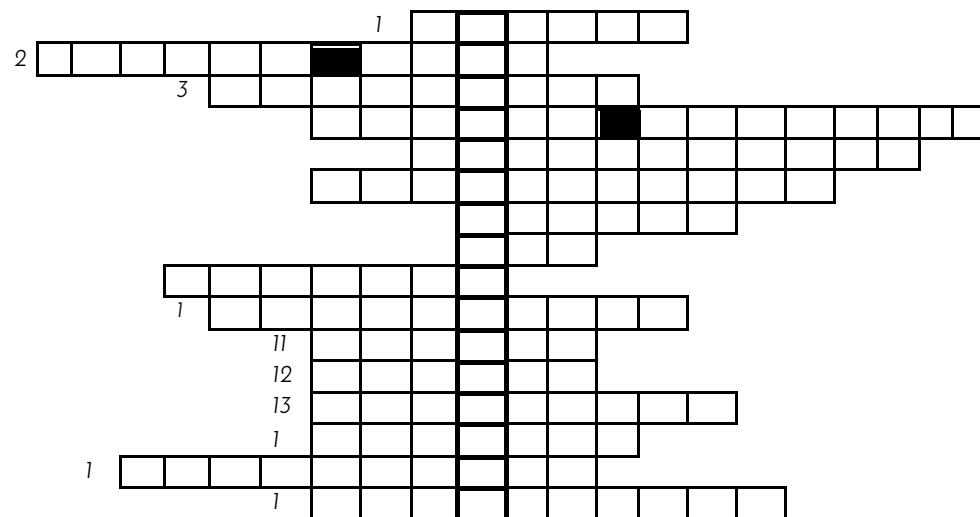
Materiały dydaktyczne: Krzyżówka nr 1

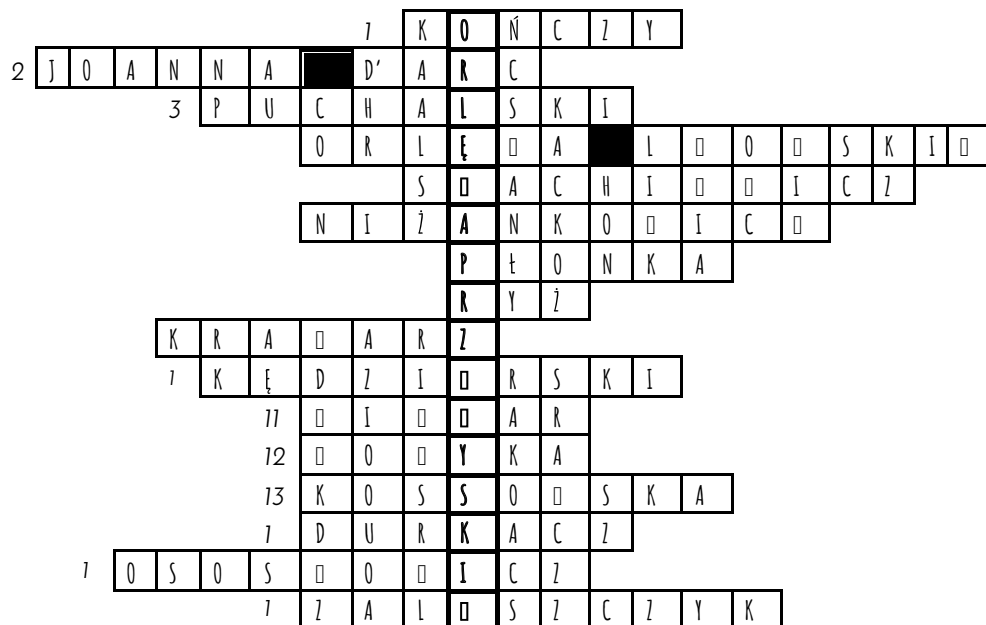
1. Komendant Przemyśla, w dniu 4 listopada 1918 r. internowany przez siły ukraińskie.
2. Imię przemyskiej Joanny D'Arc.
3. Dowódca wojsk przybyłych 10 listopada 1918 roku do Przemyśla.
4. Miejscowość, pod którą 13 grudnia 1918 roku została stoczona krwawa bitwa.
5. Harcerz I Przemyskiej Drużyny Skautów ciężko ranny 11 listopada podczas obrony mostu w Przemyśle.
6. Pierwszy obrońca Przemyśla, członek Harcerskiego Klubu Sportowego „Czuwaj”, poległ w walce 4 listopada 1918 roku.
7. Ksiądz, były kapelan Legionów Polskich, dowodził obroną Zasania.
8. Młodzi obrońcy Lwowa i Przemyśla.

Materiały dydaktyczne: Krzyżówka nr 2

1. Pierwszy obrońca Przemyśla, poległ w walce 4 listopada 1918 roku.
2. Irena Benschówna, legionistka 6 pułku to przemyska
3. Komendant Przemyśla, w dniu 4 listopada 1918 r. internowany przez siły ukraińskie.
4. Młodzi obrońcy Lwowa.
5. Był dowódcą wojsk przybyłych 10 listopada 1918 roku do Przemyśla.
6. Krwawa bitwa stoczona 13 grudnia 1918 roku.
7. Adam - harcerz, walczył pod Niżankowicami.
8. Władysław - harcerz, zginął w bitwie pod Niżankowicami.
9. Władysław - harcerz I Przemyskiej Drużyny Skautów, ciężko ranny 11 listopada 1918 roku podczas obrony mostu w Przemyśle.
10. Józef - uczeń VIII klasy Gimnazjum na Zasaniu, zginął w bitwie pod Niżankowicami.
11. Mieczysław - uczeń I Gimnazjum im. J. Słowackiego, zginął na Placu na Bramie.
12. Wacław - harcerz, zginął w bitwie pod Niżankowicami.
13. Izidora - zorganizowała harcerki do obrony Przemyśla.
14. Tadeusz - harcerz, zginął w bitwie pod Niżankowicami.
15. Stanisław - uczeń VII klasy Gimnazjum na Zasaniu, zginął w bitwie pod Niżankowicami.
16. Mieczysław - uczeń II klasy Krajowej Szkoły Kupieckiej, zginął w bitwie pod Niżankowicami.

SCENARIUSZ LEKCJI 45-MINUTOWEJ

Czas przeznaczony na realizację zadania:

45 minut

CELE KSZTAŁCENIA

Cel ogólny lekcji:

Przedstawienie przyczyn, przebiegu i następstw walk polsko-ukraińskich o Przemyśl oraz bohaterstwa Orłąt Przemyskich

Cele operacyjne nauczania i wychowania:

na poziomie wiadomości uczeń:

- wyjaśnia znaczenie terminów: Galicja Wschodnia, Orłęta Przemyskie i Lwowskie, Polska Organizacja Wojskowa, polsko-ukraińska Komisja Rządząca, Polska Rada Narodowa, „odsiecz krakowska”, Grupa „San”, „Gwiazda Przemyśla”, „Przemyskie Termopile”,
- zna przyczyny i przebieg walk polsko-ukraińskich o Przemyśl i Galicję Wschodnią,
- zna następujące postacie i ich działalność: gen. Stanisław Puchalski, ks. Józef Panaś, ppor. Henryk Bęben ps. „Huragan”, mjr Julian Stachiewicz, gen. Zygmunt Zieliński, płk Michał Karaszewicz-Tokarzewski,
- zna miejsca ważniejszych bitew: Przemyśl – Zasanie, Śródmieście, Niżankowice, Lwów,
- wymienia wydarzenia związane z datami: 1 listopada 1918 r., 2 listopada 1918 r., 3/4 listopada 1918 r., 10 listopada 1918 r., 11 listopada 1918 r., 12 listopada 1918 r., 13 grudnia 1918 r., 16 grudnia 1918 r., 11 listopada 1938 r., 11 listopada 1994 r.,
- zna bohaterstwo Orłąt Przemyskich

na poziomie umiejętności uczeń:

- potrafi połączyć najważniejsze miejsca walk z ich dowódcami,
- potrafi wskazać miejsca, gdzie walczyły i ginęły Orłęta Przemyskie,
- potrafi przedstawić sposoby wyrażania przez przemysłan wdzięczności i szacunku swoim obrońcom,
- potrafi samodzielnie poznawać problemy historyczne,
- potrafi analizować i interpretować różne materiały źródłowe (dokumenty, wspomnienia, pamiętniki, relacje, wywiady), materiały audiowizualne, ikonograficzne i kartograficzne,
- potrafi korzystać z literatury historycznej,
- potrafi pracować z krzyżówką, mapką i projektem,

- potrafi rozwijać pamięć, uwagę i wyobraźnię,
- potrafi umiejętnie posługiwać się zdobytą wcześniej wiedzą w nowych sytuacjach poznawczych,

na poziomie postaw uczeń:

- rozwija miłość do ojczyzny,
- rozwija zainteresowania historyczne,
- rozwija zainteresowania historią regionalną,
- wyrabia szacunek i uznanie dla ludzi młodych walczących o wolność Przemysła i okolic.

METODY NAUCZANIA:

- podające: wykład połączony z prezentacją multimedialną,
- poszukujące: rozmowa nauczająca, praca pod kierunkiem (praca z filmem, z ilustracjami i kartami pracy, z literaturą historyczną, z tekstem źródłowym, z krzyżówką, z mapką),
- aktywizujące: burza mózgów, projekt.

FORMY PRACY:

indywidualna, grupowa i zespołowa

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- Fac L., Orleńskie Przemyskie 1918, Warszawa 2019.
- Film: Zapomniani bohaterowie, dołączony do pakietu.
- Prezentacja multimedialna, dołączona do pakietu.
- Tekst źródłowy: Fragment pamiętnika ks. Józefa Panaśa: Ks. Józef Panaś, Z ciężkich dni Przemysła, Lwów 1920.
- Wspomnienia Franciszka Buchtalarza (ze zbiorów Działu Historycznego MNZP);
- Relacja ubiegających się o „Gwiazdę Przemysła” Bolka Mazura i Władka Schneidera (ze zbiorów Działu Historycznego MNZP).
- Jak obroniliśmy Przemysł, fragmenty wywiadu przeprowadzonego przez Dariusza Hopa z Walerią Kroenitz, który ukazał się 9 listopada 2004 r. na łamach Nowin24;
- Relacja H. Stieberowej (ze zbiorów Działu Historycznego MNZP).
- Krzyżówka.
- Karta pracy.
- Mapka – Przebieg walk w Przemysłu w dniach 4–12 listopada 1918 r.

TOK LEKCJI:

I. WPROWADZENIE:

1. Czynności organizacyjne.
2. Nawiązanie do tematu lekcji poprzez przypomnienie przez uczniów dat rozbiorów Polski w XVIII wieku, podanie informacji, w którym rozbiorze był Przemysł i od kiedy oraz

w jaki sposób Polacy walczyli o niepodległość w XIX wieku (powstania narodowe, praca organiczna, praca u podstaw, patriotyczne wychowanie dzieci i młodzieży).

II. OPRACOWANIE NOWEGO TEMATU:

1. Nauczyciel podaje temat i zapoznaje uczniów z celami lekcji.
2. Uczniowie pod kierunkiem nauczyciela oglądają film: Zapomniani bohaterowie i wypisują w zeszytach ważniejsze wydarzenia.
3. Następnie nauczyciel przedstawia genezę walk polsko-ukraińskich o Przemysł i Galicję Wschodnią oraz omawia ich przebieg, wykorzystując prezentację multimedialną i wiedzę uczniów uzyskaną podczas prezentacji filmu.
Uczniowie pracują z mapką – Przebieg walk w Przemysłu, 4–12 listopada 1918 r.
4. Nauczyciel dzieli uczniów na 5 grup. Rozdaje im teksty źródłowe i karty pracy; każda z grup pracuje z tekstem źródłowym, opisującym bohaterstwo osób walczących o Przemysł.
5. Przed rozpoczęciem pracy ze źródłami uczniowie wymieniają ich rodzaje, nauczyciel z kolei zwraca uwagę uczniów na źródła, z którymi oni będą pracować: relacje, wspomnienia, wywiad, pamiętnik, dokument.
6. Na podstawie analizy źródeł uczniowie wypełniają karty pracy i omawiają wyniki na forum klasy.
7. Nauczyciel wyjaśnia pojęcie „Przemyskie Termopile”, zwraca uwagę uczniów na heroizm Orleńców oraz na wdzięczność i szacunek mieszkańców Przemysła wobec ich bohaterstwa. Uczniowie za pomocą burzy mózgów wymieniają przykłady wdzięczności mieszkańców miasta, nauczyciel uzupełnia (uroczysty pogrzeb – 16 grudnia 1918 r., dwukrotna budowa Pomnika „Orleńskie Przemyskie” 1938 i 1994, odznaczenie „Gwiazda Przemysła”, nadanie imienia Orleńskich Gimnazjum Nr 1 w Przemysłu, dbanie młodzieży o pamięć i groby Orleńców, wiersze napisane przez p. Teresę Parynę i p. Wilhelma Wojtusiaka oraz uczniów Gimnazjum Nr 1, piosenka „Orleńskie Przemyskie” Drużyny Harcerskiej Czarnej Trzynastki Przemyskiej, autorstwa p. Andrzeja Huka.

III. PODSUMOWANIE

Nauczyciel podsumowuje lekcję i zachęca uczniów do refleksji oraz szukania odpowiedzi na pytanie: Czym dla mnie jest dzisiaj ojczyzna, Polska?

Następnie uczniowie wypełniają krzyżówkę, odczytują i wyjaśniają hasło oraz rozwiązują test.

IV. ZADANIE DOMOWE

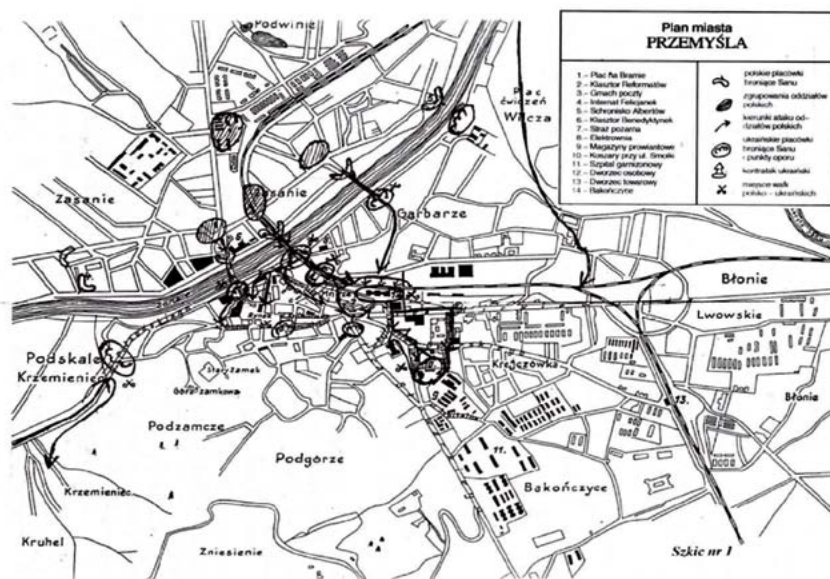
Uczniowie otrzymują jako zadanie domowe przygotowanie projektu.

Nauczyciel prosi uczniów, aby podzielili się na zespoły 4–5-osobowe. Każdy zespół wybiera szefa, który będzie kierował pracą i będzie w stałym kontakcie z nauczycielem. Ucznio-

wie w ciągu miesiąca przygotują projekt na temat „Heroizm Orląt Przemyskich”. Projekt może zostać wykonany w postaci plakatu lub prezentacji multimedialnej.

Uczniowie mogą korzystać z zasobów Archiwum Państwowego w Przemysłu, Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, Izby Patrona byłego Gimnazjum Nr 1, im. Orląt Przemyskich w Przemysłu, znajdujących się obecnie w zbiorach Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, rodzinnych pamiątek, literatury historycznej oraz zbiorów internetowych.

Materiały dydaktyczne: Mapa - Przebieg walk w Przemysłu w dniach 4-12 listopada 1918 r.

Ze zbiorów Działu Historycznego MNZP

Materiały dydaktyczne: Tekst źródłowy nr 1, grupa nr 1

4 listopada

Zamach ukraiński miał miejsce około 4 nad ranem; polska komenda, wszyscy legionieści, oraz władze nasze, są w niewoli; (...) Przemysł cały zdobyty, legionieści wszyscy wytapani (...) Po tych faktach bez wytchnienia i z uzasadnionym pośpiechem wróciłem do swoich i zaalarmowałem oddział legionowy w koszarach 45 pp. Por. Kazubski miał już również wiadomość o przemyskim zamachu i był zdecydowany bronić koszar i ewentualnego odwrotu. Błyskawicznie przebrałem się w mundur i zdecydowałem obronę mostów, bez zabezpieczenia których wszelka obrona koszar była bezowocna. Zabrałem ze sobą 8 chłopców i 2 karabiny maszynowe i tak uzbrojeni pomknęliśmy osobowym automobilem, celem obsadzenia wylotów mostów, a więc: Domu robotniczego, klasztoru Benedyktynki i Zakładu braci Albertów (...)

W przeciągu 10 minut mosty były doskonale obsadzone, a dzielna, zaimprovizowana obsada dla dodania sobie animuszu, waliła maszynami siarczyste w mętne wody Sanu. Przy zorganizowaniu pierwszej obsady linii Sanu, bardzo wielkie zasługi położyli: por. Dowski, komendant drewnianego mostu, a później dowódca odcinka, ppor. Bucycki, który dowodził obsadą żelaznego mostu, tudzież legionieści: Ostroga, Pacuła, Zeiger, Niemczyk, Bystrzycki (...).

Ks. Józef Panaś, *Z ciężkich dni Przemysłu*, Lwów 1920.

Materiały dydaktyczne: Tekst źródłowy nr 2, grupa nr 2

W dniu 8 w niedzielę, przed południem też byłem na drugiej stronie (w prawobrzeżnej części miasta zajętej przez oddziały ukraińskie), gdy wybuchła strzelanina i Ukraińcy dostali ogromnego strachu; miałem wrażenie, że w tym dniu Przemysł mógłby być wolny, gdyby przyszło do ataku. W dniu tym stała na warcie legionistka, o ile się nie mylę, Julianna Benstch (faktycznie Irena Benschówna), rodem z Poznańskiego. Trzeba ją było widzieć, jak kropiła z karabinu na Ukraińców - aż dusza rosta! A chłopaki nasi za jej przykładem wskoczyli w wodę. Działo się to też przy kładce koło domu robotniczego (...).

Za zasłonami z żelaza mostowego leżał też często ze mną może 16-letni chłopiec (niestety, nazwiska nie pamiętam) - ten dzwoniąc ząbkami, może z zimna, a może z powodu gwizdu kul, ciągle powtarzał, że to nie jest żadna wojna tak ciągle leżeć i pukać od czasu do czasu. Wykombinował, że w koszarach 45. pp. są konie - a więc muszą być ułani. I dziecko rzeczywiście widziałem dnia 12 listopada na rynku pustym wówczas, bez czapki, rannego w głowę z przepaską na czole, gdy dumnie siedząc na koniu, prowadził oddziałek z 6 może takich jak on chłopaków z karabinami i szablami. 11 listopada ze swym oddziałkiem konnym przekradł się on gdzieś za Ostrowem na drugą stronę na tyły Ukraińców.

Wspomnienia Franciszka Buchtalarza (ze zbiorów Działu Historycznego MNZP)

Materiały dydaktyczne: Tekst źródłowy nr 3, grupa nr 3

Podpisany Bolesław Mazur ur. dnia 3-go Maja 1908 r. w Przemyślu rel. rzym. kat. zamieszkały dawniej przy ul. nad Potokiem nr 3 uprasza uprzejmie Świetny Komitet o nadanie mu Gwiazdy Przemyśla.

Prosbę swą motywuję następująco: W roku 1918 pomiędzy 13 a 15 listopada ze swoim kolegą Schneiderem Władysławem kiedy Ukraińcy strzelali na Polaków ja i Schneider Władysław znaleźliśmy u mnie w komórce karabiny z krótkimi kolbami i przeszło 100. sztuk naboji i wkroczyliśmy na mury internatu Felicjanek i zaczęliśmy strzelać na drugą stronę Sanu do Ukraińców przytem broniliśmy internat od napadu. Ja i Schneider Władysław byliśmy wówczas małymi chłopcami bo mieliśmy zaledwie po 9 lat ale nabraliśmy odwagi dlatego że prawy odcinek muru internatu był już zajęty przez Wojska 5 pp. 3go bat. 9-tej komp. i przytem odważnie strzelaliśmy dotąd aż mi rozerwało lufę z której odlamek z lufy ugodził mego kolegę Schneidra Władysława w policzek. Jako świadców zapodaję p. Gierulę Józefa, który brał udział z 9-tą komp. Na tym samym odcinku gdzie i my strzelajcych do Ukraińców. Drugi świadek który brał wraz ze mną w walce z Ukraińcami. (zachowano oryginalną pisownię)

Relacja ubiegających się o „Gwiazdę Przemyśla” Bolka Mazura i Władka Schneidera (ze zbiorów Działu Historycznego MNZP)

Materiały dydaktyczne: Tekst źródłowy nr 4, grupa nr 4

Byłam bardzo młoda i niewiele wiedziałam o świecie, ale nawet ja czułam, że sąsiedzi, znajomi, a czasami nawet ludzie powiązani rodzinnie mogą stanąć naprzeciw siebie z karabinami. Panowała nerwowa atmosfera. Pamiętam, że przed dworcem z jadącego pociągu wyskoczył młody porucznik – narzeczony mojej koleżanki. Z wielką odwagą prowadził natarcie na pozycje ukraińskie. Chwilę później padł zabity ukraińską kulą. Bardzo przeżyliśmy tę śmierć (...).

Przemyśl odzyskał wolność, ale niebezpieczeństwo nadal było realne. Żołnierze i ochotnicy kontynuowali walkę, posuwając się w kierunku wciąż walczącego Lwowa. Przemyślanie musieli sami zabezpieczyć miasto. Harcerze, uczniowie i zwykli mieszkańcy strzegli dniem i nocą magazynów, mostów na Sanie i innych najważniejszych obiektów w mieście.

Razem z rówieśniczkami pilnowałam Mostu Kolejowego. Dowodził nami uczeń lwowskiej szkoły kadetów Rychliński. Codziennie pobierałyśmy broń na odwachu przy kościele Jezuitów. Obok naszego posterunku przechodził każdego ranka biskup Karol Fischer. Prezentowałyśmy wówczas dumnie broń, a biskup zawsze nas błogosławił.

Jak obroniliśmy Przemyśl, fragmenty wywiadu przeprowadzonego przez Dariusza Hopa z Walerią Kroenitz, który ukazał się 9 listopada 2004 r. na łamach Nowin24.

Waleria Kroenitz z domu Słaby uczestniczka walk o Przemyśl w 1918 r. 15-letnia wówczas Waleria wstąpiła do Ochotniczej Legii Obywatelskiej. Oprócz niej w walkach o Przemyśl udział wzięli trzej jej bracia Franciszek, Wilhelm i Mieczysław.

Materiały dydaktyczne: Tekst źródłowy nr 5, grupa nr 5

Nie zapomnę nigdy tej chwili, gdy spod Niżankowic przywieziono do szpitala ciężko rannych. Byli to przeważnie studenci. Między nimi jeden z Kędzierskich i Ryż. Piersi ich falowały ciężkim oddechem, a w oczach przebijał się błysk zadowolenia. Wtem wśród głuchej ciszy odzywa się głos Kędzierskiego. Proszę pani odmówić ze mną „Pod twoją Obronę”. Pohamowałam łzy cisnące się do oczu, zaczęłam odmawiać „Pod twoją Obronę” a za mną cichym szeptem powtarzał Kędzierski i jego młodociani towarzysze broni. Po skończonej modlitwie, Kędzierski odezwał się: proszę zawiadomić moją matkę, ucałować jej ręce ode mnie i powiedzieć jej niech nie płacze, bo umieram za Ojczyznę.

(...) Ze wzruszenia prawie oniemiała schodzę z piętra na dół, pytając się o dalszych rannych. Na osobnym oddziale zastaję p. Dekąską obecnie Bilińską, z przebitą ręką. Uśmiechnięta, zapowiada, że pójdzie do dalszej walki. Najwięcej wzruszył mię na dalszych salach 12-letni bohater spod Chyrowa Józio (nazwiska nie pamiętam), ten prosił o codzienne odwiedziny i cukierki.

Relacja Heleny Stieberowej (ze zbiorów Działu Historycznego MNZP).

Helena Stieberowa, działaczka niepodległościowa, pełniła wtedy służbę w szpitalu przy ul. Słowackiego.

Materiały dydaktyczne: karta pracy

Autor	Miejsce walk	Data	Walczący bohaterowie

Materiały dydaktyczne: Projekt

Fazy realizacji projektu:

Faza I

Wprowadzenie do tematu, zasugerowanie problemu do rozwiązania

Nauczyciel wprowadza uczniów do tematu. Zapoznaje z literaturą. Tworzy zespoły zadaniowe i podaje problemy do rozwiązania:

„Heroizm Orląt Przemyskich”.

Faza II

Ustalenie zakresu projektu

Nauczyciel ustala zakres prac, podaje terminarz wykonania projektów (w ciągu miesiąca). Uczniowie opracowują plan działania.

Faza III

Realizacja projektów

Nauczyciel udziela konsultacji uczniom, odpowiada na ich pytania, czuwa nad zaplanowanym przebiegiem realizacji projektów.

Faza IV

Prezentacja projektów

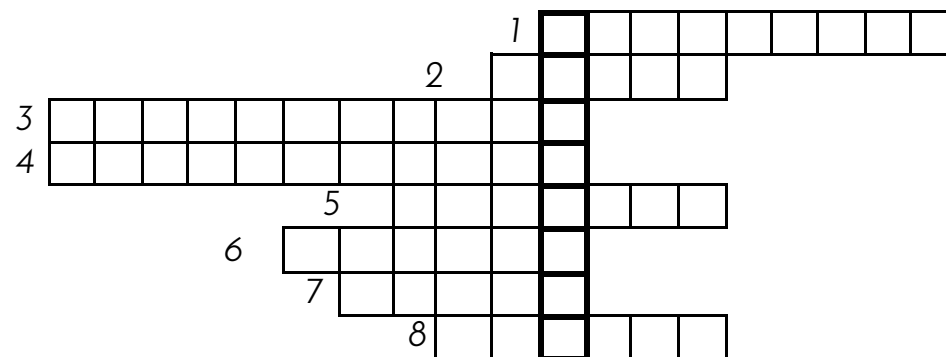
Nauczyciel ustala kolejność prezentacji projektów. Po przedstawieniu projektu prowadzi dyskusję bądź koryguje błędy. Uczniowie odpowiadają na pytania nauczyciela i kolegów.

Faza V

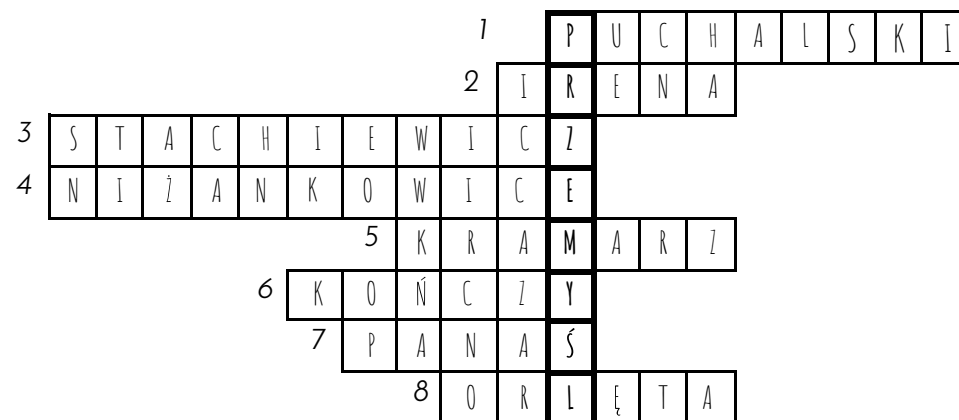
Sprawdzenie wiadomości

Nauczyciel sprawdza wiadomości i umiejętności zdobyte przez uczniów.

Materiały dydaktyczne: Krzyżówka

1. Komendant Przemysła, w dniu 4 listopada 1918 r. internowany przez siły ukraińskie.
2. Imię przemyskiej Joanny D'Arc.
3. Dowódca wojsk przybyłych 10 listopada 1918 roku do Przemysła.
4. Miejscowość, pod którą 13 grudnia 1918 roku została stoczona krwawa bitwa.
5. Harcerz I Przemyskiej Drużyny Skautów ciężko ranny 11 listopada podczas obrony mostu w Przemysłu.
6. Pierwszy obrońca Przemysła, członek Harcerskiego Klubu Sportowego „Czuwaj”, poległ w walce 4 listopada 1918 roku.
7. Ksiądz, były kapelan Legionów Polskich, dowodził obroną Zasania.
8. Młodzi obrońcy Lwowa i Przemysła.

W pytaniach od 1 do 12 zaznacz poprawną odpowiedź:

1. Konflikt polsko-ukraiński w 1918 r. dotyczył przebiegu granicy:

- wschodniej
- południowo-wschodniej
- północno-wschodniej

2. Komendant Przemyśla w dniu 4 listopada 1918 r. internowany przez siły ukraińskie:

- gen. Stanisław Puchalski
- ppor. Adam Mantla
- ppor. Rudolf Burda

3. Pierwsze walki polsko-ukraińskie o Przemyśl rozpoczęły się:

- z 2 na 3 XI 1918 r.
- z 3 na 4 XI 1918 r.
- z 4 na 5 XI 1918 r.

4. Pierwszym obrońcą Przemyśla, który poległ w walce 4 listopada 1918 r. był:

- Adam Kończy
- Tadeusz Durkacz
- Adam Płonka

5. Efektem pierwszych walk polsko-ukraińskich było:

- wypędzenie Ukraińców z miasta
- zajęcie miasta bez Zasania przez Ukraińców
- wycofanie się Polaków z miasta

6. Dowódcą wojsk przybyłych 10 listopada 1918 r. do Przemyśla został:

- mjr Julian Stachiewicz
- płk Władysław Sikorski
- por. Leon Kozubski

7. Irena Benschówna zginęła w walkach o:

- Buszkowice
- Żurawicę
- Nizankowice

8. Przemyśka Joanna D'Arc, legionistka 6. pułku to:

- Emilia Drozd
- Irena Benschówna
- Jolanta Wiśniewska

9. Walki w Przemyślu 12 listopada 1918 r. zakończyły się:

- zajęciem miasta przez oddziały polskie
- zajęciem miasta przez oddziały ukraińskie
- podzielono miasto między Polaków i Ukraińców

10. Orłęta Przemyskie spoczywają:

- na Cmentarzu Głównym przy ulicy Słowackiego w Przemyślu
- na Cmentarzu Wojskowym w Przemyślu
- na Cmentarzu na Zasanu w Przemyślu

11. Pierwsze odsłonięcie Pomnika Orłąt Przemyskich nastąpiło:

- 11 XI 1918 r.
- 11 XI 1938 r.
- 11 XI 1939 r.

12. Drugie odsłonięcie Pomnika Orłąt Przemyskich nastąpiło:

- 11 XI 1989
- 11 XI 1990
- 11 XI 1994

„Przemyskie Orłęta” Wilhelm Wojtusiak

W listopadową Wyzwolenia Noc
gdy gród nasz zrzucić miał niewoli pęta
zdradą go wrogów otoczyła moc
ale czuwały „Przemyskie Orłęta”.

Niechaj nas w walce dziś rozsądzi miecz!
tym hardym hasłem wróg burzę rozpętał,
gdy się nie wolno było cofnąć wstecz
za broń chwyciły „Przemyskie Orłęta”...

Zbudził się Przemysł, pierzchnął trwogi cień
i rozpoczęła się walka zacięta!
Zajaśniał wkrótce Wyzwolenia dzień
odbiły gniazdo „Przemyskie Orłęta”.

A gdy się krwawił bohaterski Lwów,
bój lwiąt historia wiecznie zapamięta!
To były czyny – tu nie było słów...
z odsieczą poszły „Przemyskie Orłęta”.

Gdy dziś nam drogą tą przelana krew
niechaj nie ginie ich ofiara święta!
My iść musimy na ich każdy zew!...
Niechaj nas wciąż wiodą „Przemyskie Orłęta”.

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

Patronat honorowy
Marszałka województwa podkarpackiego
Władysława Ortyła

FUNDACJA
PGNiG IM. IGNACEGO
ŁUKASIEWICZA

Dofinansowano ze środków Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA
na lata 2017-2022 w ramach Programu Dotacyjnego „Niepodległa”

Podkarpackie
Centrum Edukacji
Nauczycieli
w Rzeszowie
Dostrzegamy z pasją!

Gmina
Przemysł

FUNDACJA
ORLEN
DAR SERCA

Fundacja

ISBN 978-83-66376-07-6